

МЕТАФОРА ЯК ЗАСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ТАКТИКИ ПОЛІТИЧНОЇ ОБРАЗИ (на матеріалі англомовного політичного дискурсу)

О.О. Сідак (Харків)

У статті описуються метафоричні засоби реалізації тактики політичної образи в рамках стратегії руйнації іміджу політика в англомовному політичному дискурсі. Тактика політичної образи специфікується у таких різновидах, як дискредитація, дискваліфікація та дискримінація. Комунікативний успіх тактики політичної образи можливий лише за умови досягнення гумористичного ефекту.

Ключові слова: дискурсивна стратегія руйнації іміджу політика, тактика політичної образи, метафора, гумористичний ефект.

О.А. Сидак. Метафора как средство реализации тактики политического оскорбления (на матери англоязычного политического дискурса). В статье описываются метафорические средства реализации тактики политического оскорбления в рамках стратегии разрушения имиджа политика в англоязычном политическом дискурсе. Тактика политического оскорбления специфицируется в таких разновидностях, как дискредитация, дисквалификация и дискриминация. Коммуникативный успех тактики политического оскорбления возможен только при условии достижения юмористического эффекта.

Ключевые слова: дискурсивная стратегия разрушения имиджа политика, тактика политического оскорбления, метафора, юмористический эффект.

O.O. Sidak. Metaphor as means of realising the tactics of political insult (in English political discourse). The article describes metaphoric means of realising the tactics of political insult of the speech strategy of ruining the image of a politician in English publicist discourse. The tactics of political insult is embodied in such varieties as discrediting, disqualification and discrimination. Communicative success of the tactics of political insult depends on achieving humorous effect.

Key words: speech strategy of ruining the image of a politician, tactics of political insult, metaphor, humorous effect.

М е т о ю статті є опис метафоричних засобів реалізації тактики політичної образи в рамках дискурсивної стратегії руйнації іміджу політика у сучасному англомовному політичному дискурсі.

Конкретні з а в д а н н я , вирішувані у роботі, охоплюють: уточнення понять мовленнєвої стратегії та тактики, характеристику засобів мовленнєвого втілення тактики політичної образи, з'ясування умов успішності її реалізації.

Об'єктом аналізу є тактика політичної образи як вияв стратегії руйнації іміджу політика, а предметом – метафоричні засоби реалізації цієї тактики у контексті сучасного англомовного політичного дискурсу.

Актуальність дослідження зумовлена значущістю його об'єкта – політичної образи, а також значним інтересом лінгвістів до метафори як засобу концептуалізації навколишньої дійсності.

Незважаючи на перспективність вивчення метафоричних засобів втілення тактики політичної образи, вони ще не були об'єктом комплексного лінгвістичного аналізу в когнітивно-дискурсивному ракурсі, що визначає новизну роботи.

Матеріалом є 500 фрагментів англомовного політичного дискурсу, що містять метафоричне втілення політичної образи.

Тактику політичної образи розглядаємо як один із мовленнєвих виявів конфронтаційної дискурсивної стратегії. *Дискурсивну стратегію* тлумачимо як комунікативний намір мовця, сформований на підставі використання суспільного досвіду для власних індивідуальних потреб і бажань, і, водночас, мовну об'єктивацію цього наміру. Комунікативно-соціальна природа дискурсивної стратегії проявляється в здатності матеріалізованого комунікативного наміру організувати соціальну діяльність суб'єктів спілкування через його співвіднесення із стандартними нормативно-ціннісними суспільними уявленнями представників певної лінгвокультури [5, с. 85].

Реалізація *конфронтаційної дискурсивної стратегії* спирається на спільні знання й уявлення комунікантів, які усвідомлюють комунікацію як вороже спілкування, смисл якого зводиться до пропозиції [МИ є ВОРОГИ] й оцінюється негативно [там само, с. 188].

Стратегія руйнації іміджу політика втілюється у низці *тактик*, кожна з яких реалізує комунікативний намір, гіпонімічно пов'язаний з комунікативним наміром глобальної стратегії конфронтації. Найбільшої шкоди іміджу завдає *тактика політичної образи (political insult)*, яка поєднує комунікативні наміри *дискримінації* (принижує гідність політика, завдає йому моральних збитків), *дискваліфікації* (звинувачує у відсутності необхідних ділових та моральних якостей) й *дискредитації* (руйнує репутацію) [1].

Одним із найбільш ефективних концептуально-мовленнєвих інструментів втілення тактики політичної образи є концептуальна метафора.

Як відомо, *концептуальна метафора* тлумачиться як прояснення однієї сутності (концептуального референта) в термінах іншої (концептуального корелята) [7, с. 203]. Функції концептуальної метафори полягають у тому, щоб “по-перше, сприяти становленню концепту у свідомості, його формуванню і проясненню (пізнавальна, когнітивна функція метафори); по-

друге, забезпечувати актуалізацію концепту у свідомості і рематизацію його окремих сторін у процесі мисленнєво-мовленнєвої діяльності (комунікативна функція) і, по-третє, акцентувати емотивно-оцінні обертони у змісті висловлень (прагматична функція)” [3, с. 198].

З огляду на вищесказане, специфіку метафоричного втілення тактики політичної образи вбачаємо у тому, що референтом тут, як правило, є відомий політичний діяч, а корелятом – будь-яка матеріальна/нематеріальна сутність, позначена негативною оцінкою для представників англомовної лінгвокультури.

На відміну від типових концептуальних метафор, які демонструють конвенціональну природу [6, с. 61, 13, 211], політичні метафори, як правило, *креативні й образні*, вони презентують “нове розуміння нашого досвіду” та надають “нового смислу нашому минулому, нашій повсякденній діяльності” [там само, с. 139].

Політичні метафори втілюються метафоризованими словосполученнями типу *a lipstick-wearing pig* (напомаджене поросся), *a little tiny dot on this world* (нікчемна пляма у масштабі світу), *"mangy maggots"* (шолудиві личинки), *"intellectual rust baskets"* (зарослі інтелектуальної іржі), *"gutless spivs"* (неспроможні пройдисвіти), *"foul-mouthed grubs"* (чорнороті черв'яки) and *"painted, perfumed gigolos"* (напомаджені, надушені жигало).

За допомогою таких словосполучень концептуальному референту класу політиків надається не лише раціональна, а й емоційна оцінка, оскільки структура значення відповідних мовних виразів включає не лише раціональну оцінку, що спирається на раціональне судження в термінах “добре” :: “погано”, а й яскраві предметні образи (напомадженого поросся, нікчемної плями, личинки тощо), які викликають в адресата негативну емоційну реакцію, реалізовану у вигляді негативного почуття-ставлення на кшталт *зневаги, презирства* тощо [4, с. 202–208].

Як свідчить аналіз західної преси, далеко не всі політичні образи є ефективними мовленнєвими засобами руйнації іміджу опонента. Багато з них не сприймаються ні виборцями, ні політичним колами й набувають протилежного вектору впливу, руйнуючи імідж вже не об'єкта оцінки, втілюваної відповідним метафоризованим засобом, а суб'єкта оцінки, – власне автора тієї чи іншої політичної метафори.

Так, коли одна з активісток виборчої кампанії Барака Обама назвала Хіллари Клінтон монстром: *You just look at her and think, 'Ergh'* (<http://online.wsj.com/article>); а вислів самого Обама *a lipstick-wearing pig* (<http://www.telegraph.co.uk>) був інтерпретований як уподібнення його опонента, Сари Пелін, напомадженому поросяті, здійнявся політичний скандал й Обамі довелося відмовитися від послуг активістки, що образила Хіллари Клінтон, й докласти неабияких зусиль, щоб заперечити свою причетність до образи Сари Пелін на тій підставі, що його слова невірно інтерпретували.

На думку А.П. Мартинюк, комунікативні невдачі такого типу пояснюються наявністю у структурі значення політичних метафор емоціогенного негативного предметного образу, внаслідок чого втілювана ними конфронтаційна стратегія спрямована не просто на дискваліфікацію або дискредитацію політичного опонента, але й дискримінацію – приниження гідності, нанесення моральних збитків. Такі агресивні мовленнєві дії адресанта суперечать не лише нормам мовленнєвої поведінки, а й загальним морально-етичним нормам й, як наслідок, викликають неприйняття адресатів, не вписуючись в їхні аксіологічні орієнтири.

На цій підставі робиться припущення, що успіх політичної метафори-образи можливий лише за умови досягнення сміхової тональності комунікативної взаємодії, яка переводить її в ігровий модус і послаблює прийняті мовленнєві та соціальні норми. В межах сміхової картини світу усталені норми, згідно із законом карнавалізації цінностей (за М.М. Бахтіним), існують у переосмисленому, спотвореному вигляді. Власне сміховий ефект і є результатом реакції адресата на неочікуваність розгортання референтної ситуації як наслідок невідповідності усталеним нормам.

Підтвердженням цього припущення слугує той факт, що критична оцінка невдалих метафор-образ пов'язана з констатацією того факту, що автори не досягають бажаного сміхового ефекту. Таким прикладом слугує випадок з британським міністром охорони здоров'я, який назвав Спікера Палати Общин дурним, лицемірним карликом:

(1) *Simon Burns, the Health Minister, has a lot to learn. In a debate in the House of Commons on Tuesday, the Chelmsford MP could be heard muttering that the Speaker was a "**stupid, sanctimonious dwarf**". It was *feeble. Amateurish*. What, after all, does "stupid" add? All sanctimonious dwarves are stupid. The phrase lacks the pithiness that is the soul of satire (<http://www.telegraph.co.uk>, Aug 30, 2010).*

Цю метафору названо кволою, любительською, а головне такою, якій бракує точності й лаконічності, що є душею справжньої сатири. Успішні метафори-образи, як правило, спричиняють гумористичний ефект.

Такого ефекту можна досягнути стопроцентного попадання а ситуацію, знайшовши точний образ, що відображає фізичні, ділові або моральні якості об'єкта оцінки, висуваючи їх у фокус уваги. Наприклад:

(2) *Keating reserved some of his choicest insults for John Howard, then leader of the opposition, whom he dubbed "**the little desiccated coconut**". The barb struck home because, as a physical description of Howard, it was impossible to better. To this day, I for one can't think of a coconut without thinking of John Howard (<http://www.telegraph.co.uk>, Aug 30, 2010).*

У наведеному контексті австралійський прем'єр-міністр 1991–1996 рр. кваліфікує лідера опозиції за допомогою метафори *the little desiccated coconut* (висушений кокосовий горішок), яка напрочуд точно відображала зовнішність останнього й, разом з тим, акцентувала незначущість (в англійській культурі малий розмір асоціюється з негативно маркованим орієнтиром “низ”) й фізичне згасання. Саме точність образу створює гумористичний ефект й реалізує тактику дискваліфікації:

(3) *When Michael Foot compared Norman Tebbit to "a semi-house-trained polecat", he put his finger on what people find so disconcerting about Tebbit: the incontinence of his views. You might like the man, but you would never let him into your house – you'd be too worried about the carpet. The genius of the insult was all in the "semi". An un-house-trained polecat would have been far less derogatory* (<http://www.telegraph.co.uk>, Aug 30, 2010).

Іншим випадком успішної реалізації тактики політичної образи є знаходження образу, який, хоч і не є точним, бо не обов'язково відображає реальні якості об'єкта, але є напрочуд одіозним й відтак неочікуваним у ситуації, що й спричиняє гумористичний ефект:

(4) *Labour MP Tony Banks never made it to the top of British politics, but wrote his own chapter in the history of parliamentary abuse, first when he accused Margaret Thatcher of having "the sensitivity of a sex-starved boa constrictor", then when he said of Tory MP Terry Dicks that "the honourable Member is living proof that a pig's bladder on a stick can be elected to Parliament". Unfair, wildly unfair, but unforgettable for that reason* (<http://www.telegraph.co.uk>, Aug 30, 2010).

У наданому контексті член Британського Парламенту Тоні Бенкс уподібнює чутливість Маргарет Тетчер чутливості сексуально невдоволеного удава, а члена Парламенту від Торі, Террі Дікса, – сечовому міхуру свині, причепленому до палки. Коментуючи ці жарти, автор статті визнає їх повну несправедливість по відношенню до об'єктів оцінки й разом з тим констатує, що саме тому вони й стають незабутніми.

Ще один приклад вдалої політичної метафори-образи пов'язаний з застосування прийому протиставлення, коли у ситуації задіяні одразу два метафоричних образи, які контрастують один з одним:

(5) *But the decencies of parliamentary debate have sometimes been breached to memorable effect. Some insults have been so deadly, targeted with such precision, that the victims have never recovered. Their political reputations have become inseparable from the mockery of their opponents. When Vince Cable told Gordon Brown that he had gone from Stalin to Mr Bean, it was not just a witty one-liner, but a hammer blow to the Prime Minister's authority: an air of*

bumbling incompetence attached to him from the moment the insult was delivered
(<http://www.telegraph.co.uk>, Aug 30, 2010).

Так, у контексті (5), де бувшого прем'єр-міністра Великобританії Гордона Брауна охарактеризовано як такого, що пройшов шлях від Сталіна до Містера Біна. Якщо Сталін є еталоном авторитарності й вселяє страх своїми жахливими репресіями, що загубили мільйони людських життів, то Містер Бін є навіть не реальною людиною, а комічним персонажем, який не може викликати ніякої іншої реакції, окрім сміху. Ця метафора вжита для акцентуації різкої некомпетентності Брауна й у такий спосіб реалізує тактику дискваліфікації. Гумористичний ефект досягається за рахунок протиставлення Сталіна і Містера Біна – особистостей, що належать до несумісних концептуальних сфер.

На ефекті протиставлення закорінені й оксиморонні образи, які теж складають лінгвокогнітивне підґрунтя вдалого політичного жарту-образи:

(6) *When Denis Healey likened an attack by Geoffrey Howe to "being savaged by a dead sheep", he skewered for all time the ovine ineffectiveness of that B-grade performer at the dispatch box*
(<http://www.telegraph.co.uk>, Aug 30, 2010).

Метафора атакуючого мертвого ягня (*being savaged by a dead sheep*) тут акцентує неефективність одного з британських можновладців й втілює тактику дискваліфікації. Гумористичний ефект створюється взаємодією метафори (мертве ягня) і оксиморона (мертве ягня, що атакує: і живе ягня нездатне нікого атакувати, не те що мертве).

Таким чином тактика політичної образи, що є виявом стратегії руйнації іміджу публічної особи, специфікується у таких різновидах, як дискредитація, дискваліфікація та дискримінація політичного опонента і реалізується за допомогою метафоризованих словосполучень. Комунікативний успіх тактики політичної образи можливий лише за умови досягнення гумористичного ефекту.

Зроблений аналіз не розкриває усіх можливих мовних та мовленнєвих реалізацій тактики політичної образи, а лише формує принципи її аналізу. Застосування запропонованої методики на більш репрезентативному матеріалі складає п е р с п е к т и в и подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бублик І.Ф. Стратегії й тактики вербальної агресії в парламентському дискурсі ФРН / І.Ф. Бублик // Вісник Харків. нац. ун-ту імені В.Н. Каразіна. – 2006. – № 726. – С. 107–111.
2. Мартинюк А.П. Регулятивний потенціал мовного значення / А.П. Мартинюк // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: Філологічні науки. – Чернівці : Книги-XXI, 2010. – Т. 2, Вип. 22. – С. 3–6.
3. Никитин М.В. Основания когнитивной семантики : [учеб. пособие] / Михаил Васильевич Никитин. – СПб.: Изд-во РГПУ

им. А.И. Герцена, 2003. – 277 с. 4. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М.: Языки русской культуры, 1996. – 288 с. 5. Фролова І.Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі: [монографія] / І.Є. Фролова. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2009. – 344 с. 6. Lakoff G. Metaphors we live by / Lakoff G., Johnson M. – Chicago: Chicago Un-ty Press, 1980. – 242 p. 7. Lakoff G. The Contemporary theory of metaphor / G. Lakoff // Metaphor and thought. – Cambridge: Cambridge Un-ty Press, 1994. – P. 202–251.